

Р. О. Кулич,

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри математики, статистики та інформаційних технологій,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
E-mail: kulynych_roman@ukr.net
ResearcherID: F-6617-2018,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7687-8766>

Індексний аналіз адміністративних правопорушень в Україні за період 2014 – 2018 рр.

Об'єктивну оцінку стану й розвитку суспільно-економічних явищ і процесів можна забезпечити тільки застосуванням правильно підібраних статистичних та математичних методів. Ці методи перестають бути предметом інтересу у практичній діяльності у тих випадках, коли немає впевненості, якою мірою їх можна застосувати для вирішення конкретних завдань. В умовах значного прогресу в технології збирання й опрацювання статистичних даних кваліфіковане застосування статистичних і математичних методів істотно гальмується саме недостатнім знанням методів, їх властивостей, сфер застосування та можливостей щодо оцінки інформації.

У статті розглянуто застосування індексного методу для статистичного оцінювання функціональних взаємозв'язків соціальних та економічних явищ і процесів. Висвітлено методику індексного аналізу статистичних даних щодо адміністративних правопорушень. Показано, що для розв'язання поставлених завдань можна скористатися аналітичною системою статистичних індексів, методом статистичних групувань, прийомами статистичного аналізу структурних зрушень.

Наведено науково-методичні положення індексного аналізу адміністративних правопорушень за даними про суми накладеного штрафу, суми штрафу, сплаченого добровільно, та розмір заподіяної майнової шкоди. Проаналізовано статистичну інформацію про динаміку сум штрафів та майнової шкоди по Україні за період 2014–2018 рр., а також інформацію про накладення сум штрафів залежно від результатів діяльності адміністративних органів держави, в тому числі за законодавчими підставами накладання штрафу. Потребує подальшого дослідження висунута гіпотеза про недостатню якість підготовки адміністративних матеріалів відповідними органами влади, оскільки добровільний рівень сплати штрафів, судова практика місцевих судів чи відшкодування матеріальної шкоди знаходяться, як правило, на низькому рівні. З урахуванням наведеної вище гіпотези встановлено, що зростання сум накладеного штрафу пов'язується виключно з кількістю адміністративних справ, а не з якістю підготовки інформації про них.

Ключові слова: *індексний аналіз, аналіз динаміки і структури, статистична інформація, якість, адміністративні правопорушення, штраф.*

Вступ. У системі статистичних методів аналізу індексний метод застосовується для статистичного оцінювання функціональних взаємозв'язків соціальних та економічних явищ і процесів. З огляду на потреби економічної практики з нагромадженого багатства індексної методології необхідно вибрати теоретично обґрунтовані та практично найбільш прийнятні способи індексних розрахунків і викласти їх у доступній для практичних потреб формі.

Метою статті є розробка та розгляд статистичної методики індексного аналізу адміністративних правопорушень. Питанням статистичного аналізу взаємозв'язків явищ та процесів та соціально-економічному розвитку присвячені праці С. Герасименка [1], А. Головача [2], А. Єріної [3], І. Манцурова [4], Н. Парфенцевої [5] та інших учених.

Матеріали та методи. Статистичний індекс – відносний показник, що кількісно оцінює зміну досліджуваного явища в динаміці чи у порівнянні зі стандартом (заплановане значення, норматив, прогноз або територіальне зіставлення) на основі характеристики функціональних зв'язків чинників, які формують його рівень [6]. Складові такого загального показника становлять або однорідну, або ж неоднорідну сукупність.

Застосування методології статистичних індексів до аналізу неоднорідних сукупностей зіштовхується з проблемою пошуку загального вимірника для складових досліджуваного явища (наприклад, загальна сума накладених штрафів за адміністративні правопорушення). Отже, статистичні індекси ілюструють порівняння періодів, моментів часу, територій або фактичних і планових (нормативних) рівнів однойменного показника.

Загальна теорія статистики виділяє в основі індексного методу синтетичну й аналітичну кон-

цепції. Використання синтетичної форми статистичних індексів дозволяє здійснити оцінювання взаємозв'язку динаміки однієї ознаки зі зміною в часі декількох інших на основі розрахунку окремих індексів (синтетична концепція). Аналітична концепція ґрунтується на побудові й оцінюванні статистичних індексних систем.

Результати для обговорення. Відомо, що статистичні індекси дозволяють надати характеристику результату зміни досліджуваного явища, а також порівняння двох сукупностей, що складаються з елементів, які не можуть бути безпосередньо підсумовувані в часі, порівняно з планом (нормативом) чи у просторі. За допомогою статистичних індексів можна розв'язати такі аналітичні завдання [3; 5; 7]:

– оцінити функціональні взаємозв'язки;

– оцінити зміни досліджуваного суспільного явища в динаміці порівняно з планом, стандартом чи у просторі;

– на основі проведених розрахунків за обраною індексною моделлю здійснити обґрунтування напрямів покращення стану справ щодо об'єкта дослідження.

Результатом діяльності адміністративних органів влади щодо адміністративних правопорушень є накладені суми штрафів та встановлений розмір майнової шкоди. Оцінкою якості роботи таких органів державної влади є рівень добровільної оплати штрафів та розмір відшкодованої матеріальної шкоди, заподіяної власнику. Проаналізуємо детальніше вказані напрями (табл. 1, за даними [1–5; 8; 9]).

Таблиця 1

Динаміка сум штрафів та майнової шкоди по Україні за 2014-2018 рр.

Показник	Рік	2014	2015	2016	2017	2018
Сума штрафу, тис. грн:						
– накладеного		936130	2082156	1847077	3304721	3443108
– сплаченого добровільно		408882	355640	470644	587168	830976
Середній розмір накладеного штрафу, тис. грн		0,425	1,327	1,088	1,523	1,284
Розмір заподіяної майнової шкоди, тис. грн:						
– установлені		78167	30756	65013	92238	292008
– відшкодовані		13262	12272	15709	26222	43372
• з неї повернуто власнику у порядку відшкодування		1801	475	255	2271	10269
Усього накладено штрафів, %		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Частка суми штрафу, сплаченого добровільно, % до накладеної суми штрафів		43,7	17,1	25,5	17,8	24,1
Частка суми штрафу, за якою ведеться претензійно-позовна робота, % до накладеної суми штрафів		56,3	82,9	74,5	82,2	75,9
Розмір установлені заподіяної майнової шкоди, усього, %		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Частка встановленої заподіяної майнової шкоди, % до установлені		17,0	39,9	24,2	28,4	14,9
Частка невідшкодованої заподіяної майнової шкоди, % до установлені		83,0	60,1	75,8	71,6	85,1
Лінійний коефіцієнт структурних зрушень порівняно з 2014 р., в. п.						
– суми штрафів		–	26,6	18,2	25,9	19,5
– майнової шкоди		–	22,9	7,2	11,5	2,1

Із таблиці видно, що за вчинені адміністративні правопорушення у 2018 р. порівняно з 2014 р. була нарахована у майже 3,7 раза більша сума штрафу, удвічі зросла сума штрафу, сплаченого добровільно, і втричі – середній розмір накладеного штрафу. Щодо завданої матеріальної шкоди, то за цей період також відбулося суттєве зростання обсягу відповідних показників: розмір установлені заподіяної майнової шкоди збільшився у понад 3,7 раза, розмір відшкодованої заподіяної майнової

шкоди – у 3,3 раза, а сума, повернута власнику у порядку відшкодування, зросла у 5,7 раза у вартісному еквіваленті.

Для аналізу якості винесених адміністративних стягнень необхідно розглянути структуру досліджуваних показників (див. табл. 1). Якщо у 2014 р. у накладеній сумі штрафів частка суми штрафу, сплаченого добровільно, становила 43,7%, а частка суми штрафу, за якою проводилася претензійно-позовна робота, сягала, відповід-

но, 56,3%, то в 2018 р. це співвідношення становило 24,1% та 75,9%. Такі дані свідчать про суттєве погіршення якості складених адміністративних документів щодо правопорушників, тобто у 76 випадках зі 100 для дотримання правопорядку необхідно проводити претензійно-позовну роботу. Додамо, що незмінно високою протягом періоду дослідження залишається частка невідшкодованої заподіяної майнової шкоди, яка у 2018 р. сягнула 85% установленої.

Додатковою аналітичною характеристикою за даними табл. 1 є лінійний коефіцієнт структурних зрушень. Нами здійснено його розрахунок для кожного наступного року щодо 2014 р. Встановлено, що за показниками суми штрафів (накладено-

го та сплаченого добровільно) у 2018 р. структури різняться суттєво, значення лінійного коефіцієнта становить 19,5 в. п. Щодо групи показників майнової шкоди (відшкодованої та невідшкодованої), то у 2018 р. значення коефіцієнта становило 2,1 в. п., тобто структури практично не відрізнялися.

Проаналізуємо детальніше об'єкт дослідження у 2018 р., акцентуючи увагу на структурі поданих показників (табл. 2, 3, згруповано автором за даними [8]). Зазначимо, що переважну частку у загальній сумі накладених штрафів становлять штрафи за правопорушення, що накладаються адміністративними органами відповідно до статей 221, 222 та 302 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП).

Таблиця 2

Діяльність адміністративних органів держави щодо накладення сум штрафів, Україна, 2018 р.

Адміністративні органи держави	Номер статті КУпАП	Сума штрафу				Середній розмір накладеного штрафу, тис. грн
		накладеного		сплаченого добровільно		
		тис. грн	%	тис. грн	%	
Районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді)	221	1293226	37,6	195477	23,5	3,728
Органи Національної поліції	222	483188	14,0	334103	40,2	0,261
Митні органи (щодо громадян України)	302	1157103	33,6	113549	13,7	36,516
Інші	–	509590	14,8	187867	22,6	2,741
Разом		3443108	100	830996	100,0	1,284

Дані табл. 2 демонструють, що за накладеними сумами штрафів перше місце посідають міськрайонні суди (37,6% загальної суми накладених штрафів у 2018 р.), на другому місці – митні органи держави (33,6%), а на третьому – органи Національної

поліції (14 %). Частка інших адміністративних органів держави щодо накладення сум штрафів становить 14,8% загальної суми у 2018 р. Найбільше середнє значення розміру штрафу (36516 грн) належить митним органи держави.

Таблиця 3

Діяльність адміністративних органів держави щодо накладення сум штрафів за законодавчими підставами, Україна, 2018 р.

Назва статті КУпАП або адміністративного правопорушення, яке не увійшло до КУпАП, але передбачено іншими законами України	Номер статті КУпАП, інших законів України	Сума штрафу				Середній розмір накладеного штрафу, тис. грн
		накладеного		сплаченого добровільно		
		тис. грн	%	тис. грн	%	
Адміністративні правопорушення на транспорті, в галузі шляхового господарства і зв'язку	Глава 10	1314172	38,2	498395	60	0,717
Адміністративні правопорушення, передбачені митним кодексом України	–	1636410	47,5	135106	16,3	37,402
Інші	–	492525	14,3	197476	23,7	10,639
Разом		3443108	100	830976	100	1,284

За даними табл. 3 можна дійти висновку про розподіл сум накладених штрафів за законодавчими підставами: перше місце посідають адміністративні правопорушення на транспорті, в галузі шляхового господарства і зв'язку (38,2% загальної суми накладених штрафів у 2018 р.), на другому місці – адмі-

ністративні правопорушення, передбачені митним кодексом України (47,5%), на третьому – адміністративні стягнення за іншими законодавчими підставами (14,3%). Найвище значення середнього розміру штрафів (37,4 тис. грн) – у сфері порушень митного законодавства. Середній розмір штрафу за

адміністративні правопорушення на транспорті, в галузі шляхового господарства і зв'язку у понад 52 рази менший і становить 717 грн. Висока частка цього виду стягнень у загальному обсязі штрафів може бути пояснена значною кількістю оштрафованих осіб. Тому є потреба у детальному вивченні наведе-

них показників за допомогою статистичного індексного аналізу.

Розглянемо методику застосування індексного аналізу для оцінювання статистичної інформації про адміністративні правопорушення на основі даних табл. 4 (складено автором за даними табл. 1).

Таблиця 4

Вихідні дані для індексного аналізу динаміки сум накладених штрафів адміністративними органами держави по Україні за 2017–2018 рр.

Сума штрафу	Кількість оштрафованих, тис. осіб		Середній розмір штрафу, грн		Загальна сума накладеного штрафу, тис. грн		
	2017 р.	2018 р.	2017 р.	2018 р.	2017 р.	2018 р.	за базисного рівня розміру штрафу
Позначення	T_0	T_1	P_0	P_1	P_0T_0	P_1T_1	P_0T_1
Сплаченого добровільно	386	647	–	–	587168	830976	985549
За якими ведеться претензійно-позовна робота	1784	2034	–	–	2717553	2612131	3098024
Разом	2170	2681	1523	1284	3304721	3443108	4083573

Використовуючи дані табл. 4, побудуємо такі загальні статистичні індекси:

1) індекс суми штрафів I_{PT} :

$$I_{PT} = \frac{\sum P_1T_1}{\sum P_0T_0} = \frac{3443108}{3304721} = 1,042, \text{ або } 104,2\%;$$

2) індекс кількості оштрафованих I_T :

$$I_T = \frac{\sum P_0T_1}{\sum P_0T_0} = \frac{4083573}{3304721} = 1,236, \text{ або } 123,6\%;$$

3) індекс середнього розміру штрафів I_P :

$$I_P = \frac{\sum P_1T_1}{\sum P_0T_1} = \frac{3443108}{4083573} = 0,843, \text{ або } 84,3\%.$$

Для встановлення зумовленості загальної зміни суми штрафів динамікою середнього розміру штрафу та кількості оштрафованих осіб застосуємо таку систему статистичних індексів [1; 7; 10]:

$$\frac{\sum P_1T_1}{\sum P_0T_0} = \frac{\sum P_0T_1}{\sum P_0T_0} \cdot \frac{\sum P_1T_1}{\sum P_0T_1},$$

або

$$I_{PT} = I_T \cdot I_P,$$

тобто індекс суми штрафів дорівнює добутку індексу кількості оштрафованих та індексу середнього розміру штрафів:

$$1,042 = 1,236 \cdot 0,843.$$

Обчислимо індексним методом чинники, що формували суму штрафів за 2018 р. порівняно з 2017 р. (табл. 5) та проаналізуємо їх.

Таблиця 5

Вплив чинників на зміну загальної суми накладених штрафів у 2017–2018 рр.

Чинник зміни суми штрафів	Збільшення (+), зменшення (-)	
	тис. грн	%
Загальне збільшення (зменшення) суми штрафів, у тому числі в результаті зміни:		
– кількості оштрафованих	4083573 – 3304721 = 778852	563
– середнього розміру штрафу	3443108 – 4083573 = -640465	-463

Встановлено, що збільшення загальної суми накладених штрафів за рік становить 138387 тис. грн. Цей приріст зумовлений переважним зростанням кількості оштрафованих осіб (на 511 тис. осіб), що спричинило збільшення суми штрафів на 778852 тис. грн. Водно-

час зменшення середнього розміру штрафів (на 239 грн) призвело до скорочення загальної суми штрафів на 640465 тис. грн.

На основі цих положень доцільно виконати також аналогічні розрахунки за ряд років, результати яких наведено в табл. 6.

Вплив кількості оштрафованих та середнього розміру штрафів на загальну суму штрафів, накладених адміністративними органами держави, 2014–2018 рр.

Рік	Індекс	Зміна загальної суми штрафів, тис. грн
Сума штрафів		
2015	2,224	1146025
2016	0,887	-235079
2017	1,789	1457644
2018	1,042	138387
Кількість оштрафованих		
2015	0,712	-269550,19
2016	1,082	171065,45
2017	1,278	514052,34
2018	1,236	778852,50
Середній розмір штрафів		
2015	3,124	1415575,68
2016	0,820	-406144,14
2017	1,400	943591,22
2018	0,843	-640465,49

Із даних табл. 6 видно, що зазначена в табл. 5 тенденція до зменшення середнього рівня розміру штрафів мала місце також і в попередніх роках.

Висновки. Отже, дослідженням встановлено, що тенденцією роботи органів держави, які накладають штрафи, є схильність до виписування значної кількості штрафів на протигагу якості самих адміністративних матеріалів. Тому, на наш погляд,

одержані в дослідженні висновки необхідно доповнити розрахунками на основі індексного методу впливу аналізованих чинників на формування середнього по Україні рівня продуктивності праці правників державних адміністративних органів, що мають право розглядати справи про адміністративні правопорушення. Це і буде предметом подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Статистика: підруч. / С. С. Герасименко та ін. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: КНЕУ, 2000. 467 с.
2. Головач А. В., Захожай В. Б., Головач Н. А. Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 333 с.
3. Єріна А. М., Пальян З. О. Теорія статистики: практикум. Київ: Знання, 2006. 255 с.
4. Манцуров І. Г. Статистика економічного зростання та конкурентоспроможності країни: монографія. Київ: КНЕУ, 2006. 392 с.
5. Парфенцева Н. О., Кулинич Р. О. Статистичне вивчення соціально-економічного розвитку України: підруч. Київ: ВПД "Формат", 2011. 456 с.
6. Кулинич О. І. Економетрія: навч. посіб. Хмельницький: Поділля, 2003. 215 с.
7. Кулинич Р. О. Статистичні методи аналізу взаємозв'язку показників соціально-економічного розвитку: монографія. Київ: Формат, 2008. 288 с.
8. Адміністративні правопорушення в Україні у 2018 році // Офіційний вебсайт Державної служби статистики України. URL: http://csrv2.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/prav_zloch/adm_prp_2018.htm.xls
9. Адміністративні правопорушення в Україні у 2017 році // Офіційний вебсайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/05/zb_app_2017_xls.zip
10. Кулинич Р. О. Прикладні аспекти застосування методу статистичних рівнянь залежностей. Персональний сайт Кулинича Р. О. URL: <http://www.kulynych.in.ua/examples-of-application-msrz>

References

1. Herasymenko, S. S., Holovach, A. V., Yerina, A. M., Kozhyriev, A. M., & Palian, Z. O.. (2000). *Statystyka [Statistics]*. (2nd ed.). Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
2. Holovach, A. V. Zakhzhaj, V. B., & Holovach, N. A. (2005). *Statystychne zabezpechennia upravlinnia ekonomikoiu: prykladna statystyka [Statistical support of economic governance: applied statistics]*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
3. Yerina, A. M., & Palian, Z. O. (2006). *Teoriia statystyky [Theory of Statistics]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].

4. Mantsurov, I. H. (2006). *Statystyka ekonomichnoho zrostantia ta konkurentospromozhnosti krainy [Statistics of economic growth and competitiveness of the country]*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
5. Parfentseva, N. O., & Kulynych, R. O. (2011). *Statystychni vyvchennia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy [Statistical study of socio-economic development of Ukraine]*. Kyiv: VPD "Format" [in Ukrainian].
6. Kulynych, O. I. (2003). *Ekonometriia [Econometrics]*. Khmelnytskyi: Podillia [in Ukrainian].
7. Kulynych, R. O. (2008). *Statystychni metody analizu vzaiemozv'язku pokaznykiv sotsialno-ekonomichnoho rozvytku [Statistical methods for analysis of dependences indicators of socio-economic development]*. Kyiv: Format [in Ukrainian].
8. Administratyvni pravoporushennia v Ukraini u 2018 rotsi [Administrative offenses in Ukraine. 2018]. (2019). *csv2.ukrstat.gov.ua*. Retrieved from http://csv2.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/prav_zloch/adm_prp_2018.htm.xls [in Ukrainian].
9. Administratyvni pravoporushennia v Ukraini u 2017 rotsi [Administrative offenses in Ukraine. 2017]. (2018). *csv2.ukrstat.gov.ua*. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/05/zb_app_2017_xls.zip [in Ukrainian].
10. Kulynych, R. O. Prykladni aspekty zastosuvannia metodu statystychnykh rivnian zalezhnosti [Applied aspects of the method of statistical equations of dependencies]. Personalnyi site Kulynycha R. O. *www.kulynych.in.ua*. Retrieved November 24, 2019, from: <http://www.kulynych.in.ua/examples-of-application-msrz> [in Ukrainian].

R. O. Kulynych,*DSc in Economics, Professor,**Head of Department for Mathematics, Statistics and Information Technology,**Leonid Yuzkov Khmelnytsky University of Management and Law,**E-mail: kulynych_roman@ukr.net**ResearcherID: F-6617-2018,**ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7687-8766>*

Index Analysis of Administrative Offenses in Ukraine in 2014 – 2018

An objective assessment of the state and development of socio-economic phenomena and processes can only be ensured by use of properly selected statistical and mathematical methods. These methods cease to be a matter of interest in practical activities where there is no certainty as to how far they can be applied to specific tasks. Given significant advances in technology for the collection and processing of statistics, the proper use of statistical and mathematical methods is significantly hampered by insufficient knowledge of methods, their specifics, applications, and capacities to evaluate information.

The article deals with the methodology of index analysis of statistical information on administrative offenses using data in Ukraine for 2014–2018. It is shown that the analytical system of statistical indices can be used to solve the tasks set out in the article, by the method of statistical groupings using the methods of statistical analysis of structural shifts.

The theoretical and methodological provisions of the index analysis of statistical information on administrative offenses are demonstrated by data on the amount of the fines imposed, the amount of the fine paid voluntarily and the amount of property damage caused. The statistical information on the dynamics of fines and property damages in Ukraine for 2014–2018, as well as information on the fining depending on the performance of the administrative bodies, including by legal ground for the fining, are provided. The hypothesis on the inadequate quality of the administrative records prepared by the respective authorities needs to be further investigated, as the voluntary payments of fines, case-law of the local courts or compensation for material damage tend to be low. Considering the above hypothesis, it is established that an increase in the amount of fines imposed is attributed to the numbers of administrative cases rather than the quality of information used in their preparation.

Key words: *index analysis, dynamics and structure analysis, statistical information, quality, administrative offenses, fine.*

Бібліографічний опис для цитування:

Кулинич Р. О. Індексний аналіз адміністративних правопорушень в Україні за період 2014–2018 рр. // Статистика України. 2020. № 1. С. 102–107. Doi: 10.31767/su.1(88)2020.01.12.

Bibliographic description for quoting:

Kulynych, R. O. (2020). Indeksnyi analiz administratyvnykh pravoporushen v Ukraini za period 2014–2018 rr. [Index Analysis of Administrative Offenses in Ukraine in 2014–2018]. *Statystyka Ukrainy – Statistics of Ukraine*, 1, 102–107. Doi: 10.31767/su.1(88)2020.01.12.